

L'arqueologia a la Garrotxa: una història i estat de la qüestió

ARNAU BROSA I PLANELLA
NÚRIA MARTÍNEZ JIMÉNEZ
BIEL SORIANO ELIAS
SANDRA PICART CASALS
CARLOTA MASÓ GIRALT

RESUM

L'arqueologia ha estat i és una disciplina present a la Garrotxa. Aquest treball fa un repàs a l'origen i evolució d'aquesta activitat a la comarca, des dels primers exemples d'interès pel patrimoni arqueològic a finals del segle XIX fins a l'actualitat, i presenta un estat actual de l'arqueologia a la Garrotxa a partir de l'anàlisi de la carta arqueològica.

Paraules Clau

Arqueologia, jaciments arqueològics, carta arqueològica, Garrotxa

ABSTRACT

Archaeology has been and still is a discipline present in La Garrotxa. This work reviews the matter's evolution in the region, since the first interest for archaeological heritage in the end of the nineteenth century to nowadays, and presents a current status of archaeology in la Garrotxa through the analysis of the archaeological map.

Keywords

Archaeology, archaeological sites, archaeological map, Garrotxa

Introducció

De totes les disciplines que ens permeten apropar-nos a l'estudi de les societats humanes del passat, l'arqueologia és la que hi contribueix de manera més directa i tangible. Aquesta disciplina científica permet fer inferències sobre les societats passades a partir de les restes materials que aquestes van produir, que s'han preservat al llarg del temps i que s'han pogut recuperar per al seu estudi.

Es considera una ciència autònoma, però, com tota branca de la investigació, l'arqueologia també té els seus límits, que supleix en part gràcies al seu caràcter pluridisciplinari, que alhora es nodreix i es complementa amb els sabers i coneixements d'altres ciències aplicades a l'arqueologia (geologia, biologia, genètica, sedimentologia, etc.).

Així doncs, com a mètode científic que és, el treball arqueològic segueix diferents etapes teòriques i pràctiques que contribueixen a arribar al coneixement i que solen desenvolupar-se en el següent ordre: prospecció (facultativa), excavació arqueològica, estudi dels materials, creació i desenvolupament de sabers i coneixements i divulgació d'aquests.

Tanmateix, l'etapa d'excavació d'un jaciment arqueològic és la més important i, sense aquesta, la disciplina arqueològica no existiria. Per aquesta raó, es realitza un treball minuciós d'excavació/destrucció estratigràfica (per capes de sediment) que ha d'anar acompanyat d'un registre complet –de cada etapa– a partir de mesures de geolocalització espacial, fotografies, fotogrametria, dibuix, etc.

Malgrat que la disciplina sigui d'una magnitud tan considerable, la seva divisió en múltiples subdisciplines alleugereix la tasca a l'arqueòleg, que s'especialitza en funció de l'objecte d'estudi: per èpoques històriques (prehistòria, món antic, medieval, modern, industrial, etc.), per medi (terrestre, subaquàtic, del paisatge) o per estudi de la materialitat (restes òssies, indústria lítica, ceràmica, restes vegetals, etc.), entre d'altres.

Referent al marc legal a Catalunya, l'arqueologia es regeix per la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català, així com pel Decret 78/2002, de

5 de març, del reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic. Aquestes lleis preveuen la realització d'intervencions arqueològiques classificades en funció de la motivació de la recerca: prospeccions, controls, excavacions, mostrejos, documentació gràfica i plàstica, consolidació, restauració i adequació. A la vegada, es classifiquen en intervencions o excavacions d'investigació (també conegudes com a programades), preventives o d'urgència. Les intervencions programades tenen lloc dins d'un projecte d'investigació de gran abast; les intervencions preventives es desenvolupen normalment en el marc d'una obra sobre qualsevol espai on hi hagi elements arqueològics inventariats; i les intervencions d'urgència es realitzen en el marc de troballes fortuïtes. No és d'estranyar, doncs, que la majoria d'intervencions arqueològiques a la Garrotxa i a Catalunya siguin de caràcter preventiu, atès l'alt grau d'intervencions o obres realitzades sobre el patrimoni cultural català.

Tanmateix, la necessitat d'insistir sobre la importància de la disciplina arqueològica i de la seva divulgació en la nostra societat amb l'objectiu de fer avançar el coneixement sobre el passat representa una tasca major que no es pot negligir. Per totes les raons exposades, en el present article presentem un estat de la qüestió sobre la ciència i la recerca arqueològica a la Garrotxa d'ahir i d'avui.

Historiografia de l'arqueologia a la Garrotxa

L'arqueologia a finals del segle XIX i inicis del XX

A Catalunya, tot i tenir descripcions de troballes i monuments ja en els segles XVI, XVII i XVIII, no va ser fins a finals del segle XIX que es va estendre un afany pel coneixement del passat derivat de les influències de la ciència prehistòrica francesa, els debats sobre l'evolució humana que havien sacsejat la societat britànica arran dels enfrontaments entre evolucionistes i creacionistes, i la difusió dels treballs de l'escola escandinava d'arqueologia, que permetien definir i classificar les tipologies materials. En aquest moment van tenir un paper important els grups d'afecionats i erudits locals que van articular les seves activitats per mitjà d'entitats com l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques (1876) o el Centre Excursionista de Catalunya (1890). Aquestes entitats, creades per l'afecció a l'excursionisme, ben aviat van ser capdavanteres en l'interès científic i la difusió de l'arqueologia, la natura, l'art i el patrimoni en general. En aquest moment, a escala nacional es van produir les primeres troballes i intervencions arqueològiques, entre les quals destaca la mandíbula de Banyoles, recuperada per Pere Alsius l'any 1887, tenint en compte les anteriors

intervencions a la cova de la Bora Gran d'en Carreres a Serinyà l'any 1866, o l'excavació de la necròpolis ibèrica de Cabrera de Mar l'any 1881.¹

Si ens centrem en els inicis de l'arqueologia a la Garrotxa, cal parlar primer del Centre Artístic d'Olot. Va ser una societat privada activa entre 1869 i 1884 que pretenia conrear les belles arts, amb socis de renom com Joaquim Vayreda, Esteve Paluzie i Jacint Casabona. L'activitat del Centre Artístic d'Olot no només va consistir en l'ensenyament de l'art i l'organització d'exposicions, sinó que també va centrar l'atenció en qüestions arqueològiques, principalment l'estudi del menhir de Santa Pau i la necròpolis del Pla de la Gibrella (Sant Joan les Fonts).²

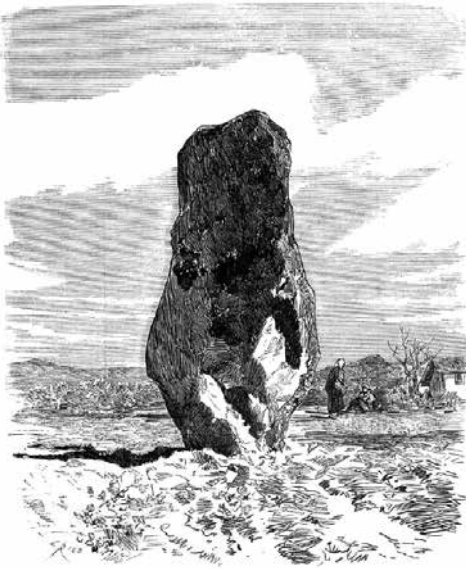

Figura 1: Il·lustració del menhir de Santa Pau publicada per Joaquim Vayreda a la revista *La ilustración de Madrid* l'any 1872.

La primera publicació arqueològica la trobem en el número 52 de *La ilustración de Madrid: Revista de política, ciencias, artes y literatura*, del 29 de febrer de 1872. En aquesta revista espanyola vuitcentista s'hi va publicar un article sobre el menhir de Santa Pau, conegut com a "Pedra del Diable", i alguns materials arqueològics trobats a la zona. A més, l'article s'acompanyava d'una il·lustració del menhir i alguns materials (fig. 1), obra de Joaquim Vayreda.³ D'aquesta manera Vayreda donava a conèixer el menhir de Santa Pau, al qual va atribuir un origen celta i una funció de límit entre el territori dels ausetans i dels indigets.⁴ Aquesta explicació científica de l'origen de la pedra contrastava amb la creença popular de la llegenda sobre el seu origen.

-
- 1 FRANCISCO GARCIA ALONSO, «Història de l'arqueologia catalana. Formació i estabilització (1907-1975)», *Tribuna d'Arqueologia*, vol. 2013-2014 (2017), p. 335-393.
 - 2 GABRIEL ALCALDE I GURT, «La recerca arqueològica a la Garrotxa», dins Jesús GUTIÉRREZ (COORD.), *Història de la Garrotxa*, Diputació de Girona, 2008, p. 29-39.
 - 3 «La piedra del diablo (cercañas de Olot)», *La ilustración de Madrid: Revista de política, ciencias, artes y literatura*, 29 de febrer de 1872, p. 52.
 - 4 JOAQUIM VAYREDA i JOSEP SADERRA, *Breve reseña, de los descubrimientos arqueológicos llevados a cabo por el Centre Artístico de Olot*, Olot, 1878.

El mateix any, el Centre Artístic d'Olot va iniciar una excavació a la zona del Pla de la Gibrella després que els arribessin alguns fragments de la ceràmica que s'hi havia recuperat, entre els quals, fragments de vasos de ceràmica, puntes de llança, alguns fragments d'espasa, una agulla i un anell de bronze.⁵

La relació dels membres del Centre Artístic d'Olot amb l'arqueologia catalana, a escala nacional, és difícil de documentar. Tot i que no es pot oblidar que a finals del segle XIX va ser un moment de creació de diverses associacions amb interès per l'arqueologia, com per exemple l'Associació Artístico-Arqueològica de Barcelona, fundada el 1877, només es podria parlar d'algun contacte puntual del Centre Artístic d'Olot amb la Comissió de Monuments Històrics i Artístics de la Província de Girona, com evidencien dues cartes relatives al menhir de Santa Pau i a la publicació que se'n va fer, però van tenir un caràcter concret i informatiu. Un cop es va dissoldre el Centre Artístic, va desaparèixer qualsevol interès en qüestions arqueològiques a la comarca. L'única mostra van ser algunes referències en les *Notícies Històriques* de Francesc Montsalvatge, publicades a partir de 1889, i una petita nota publicada el 1894 a l'Àlbum Literari i Artístic de l'Olot i reproduint un text del mateix Montsalvatge.⁶

A inicis del segle XX es va iniciar una dinàmica que continuava en la línia de l'arqueologia a la Garrotxa de finals de segle XIX, sense canvis substancials fins a l'activitat del Dr. Joaquim Danés a la dècada de 1930. Durant aquest període, l'arqueologia local garrotxina va restar bastant aïllada del procés d'institucionalització de la disciplina dut a terme a Catalunya per mitjà de la creació de l'Institut d'Estudis Catalans i del Servei d'Intervencions Arqueològiques, que va tenir com a focus principal el jaciment d'Empúries.⁷ Tot i així, es percep certa curiositat per l'arqueologia a la Garrotxa, influïda pel moviment excursionista i per l'interès pel territori i el patrimoni estès durant la Renaixença.

A inicis del segle XX destaquen referències breus sobre el patrimoni arqueològic garrotxí en publicacions de caràcter general: la *Guia il·lustrada d'Olot i ses Valls* (1908), de Mn. Josep Gelabert; *La Comarca d'Olot i les valls superiors del Fluvià* (1910), de Cèsar August Torres dins la sèrie del Pirineu Català, i al volum de la *Província de Girona* escrit per Joaquim Botet i Sisó dins la *Geografia General de Catalunya* (1912), dirigida per Francesc Carreras i Candi. Aquestes publicacions van destacar pel fet d'esmentar algunes troballes significatives, com unes armes prehistòriques a la vall de Bianya

5 VAYREDA-SADERRA, *Breve reseña...* p. 6-7.

6 ALCALDE, «La recerca arqueològica...», p. 31.

7 GARCIA ALONSO, «Història de l'arqueologia...», p. 370.

a l'indret conegut com a "Coma Armada",⁸ o la de més d'un miler de dracmes emporitanes i cinquanta denaris romans trobats a Beuda entre 1880 i 1881, datats a la primera meitat del segle I aC.⁹ També s'esmentaven les troballes prehistòriques a la cova del Drac, al coll de Canes,¹⁰ i la localització d'un enterrament d'època romana a ca l'Ermità de Batet el 1928, publicada per Celestí Devesa a la *Revista d'Olot*.¹¹

Com es fa evident, en la primera etapa de l'arqueologia a la Garrotxa –que resta al marge de l'estratègia arqueològica a escala nacional– hi tenen un paper important els erudits locals, persones amb interessos variats, que buscaven restes arqueològiques i les documentaven. També cal esmentar que, comparat amb altres regions de Catalunya, on els inicis de l'arqueologia van tenir una vinculació amb l'Església (amb personatges com mossèn Joan Serra i Vilaró o mossèn Josep Gudiol i Conill), en el cas de la Garrotxa es pot parlar d'uns inicis "laics" de l'arqueologia.

Els temps de la Segona República i el Dr. Danés

No va ser fins als anys 30 que hi va haver un ressorgiment per l'interès de l'arqueologia garrotxina a mans de l'incansable Dr. Joaquim Danés. Danés va estar estretament vinculat al Museu-Biblioteca d'Olot, on va dur a terme una important tasca de catalogació i arxivament de materials bibliogràfics i documentals. Tot i que bona part de la seva tasca es va dedicar a la història escrita, també va desenvolupar alguns treballs arqueològics.¹²

Entre aquests treballs, van destacar unes cales a la cova dels Ermitons i la cova del Bisbe, iniciades el 1933, en les quals va recollir diversos materials arqueològics publicats al Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, sota el títol "El cor de l'Alta Garrotxa". En les cales, realitzades l'octubre de 1933 i el juliol de 1934, es van recuperar tres punxons d'os i diversos fragments de ceràmica.¹³

Alhora, Danés va publicar alguns articles vinculats a qüestions prehistòriques i d'història antiga als periòdics *La Ciutat d'Olot* i *El mercurio*, que més tard va compilar als *Pretèrits Olotins*, publicats inicialment el 1937, en plena Guerra

8 Mn. Josep GELABERT, *Guia Ilustrada d'Olot y ses valls: La petita Suïssa catalana*, Octavi Viader Impressor, Sant Feliu de Guíxols, 1908, p. 143.

9 Joaquim BOTET i SISÓ, *Geografia General de Catalunya: Provincia de Gerona*, Establiment editorial d'Albert Martín, Barcelona, (s/d), p. 744.

10 BOTET i SISÓ, *Geografia General...*, p. 776.

11 *Revista d'Olot*, núm. 31-33 (01/07/1928).

12 Jordi PUJOLLA, «Joaquim Danés i Torras, una història d'Olot», *Revista de Girona*, núm. 128 (1988), p. 63-72.

13 Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, núm. 472, setembre 1954, p. 339- 343.

Civil.¹⁴ En aquella obra¹⁵ van destacar articles sobre elements concrets, com “Una moneda visigoda” (VIII), “El «menhir» de Santa Pau” (XVII) o “La Cova del Bisbe” (XXXVI), però sobretot les dues síntesis “Prehistòria Objectiva” (VI), on repassava la prehistòria de la comarca a partir de les evidències documentades fins llavors, i “El pas dels romans” (XXVI), on fa un repàs de la presència romana a la comarca.

Després de la guerra, Danés es va haver d'exiliar i no va tornar a Olot fins al 1940. Llavors la seva activitat va disminuir considerablement respecte als anys de la Segona República, i va dedicar la majoria dels seus esforços, al llarg dels anys quaranta i cinquanta, al seu gran projecte: la *Història d'Olot*.¹⁶ En destaca l'aparició, el 1949, del “Capítulo de la Prehistoria, la Protohistoria y la Historia Antigua”, que conformava una mena d'introducció per a la resta de la seva obra magna,¹⁷ que restaria inèdita fins al 1977, moment en què es publica el primer volum de la *Història d'Olot*. En ella, Danés feia un repàs arqueològic des dels inicis del poblament a la comarca fins a l'època altmedieval, passant pel neolític, l'edat dels Metalls i la romanització.¹⁸ Més tard, Danés publica el *Llibre d'Olot* (1955), en el qual efectua un nou repàs de la prehistòria i l'antiguitat a través de les restes arqueològiques i les fonts escrites.¹⁹

Figura 2: Joaquim Danés al costat del menhir de Santa Pau l'any 1932 o 1933, en una fotografia d'Antoni Fortet Pascual (AIO. Col·lecció Biblioteca Marià Vayreda), extreta de la *Història de la Garrotxa*.

14 ALCALDE, «La recerca arqueològica...», p. 32.

15 JOAQUIM DANÉS, *Pretèrit Olotins*, Impremta Aubert, Olot, 1937.

16 JORDI CANAL, «A la recerca de la via perduda. Danés i l'estudi i la difusió de la història d'Olot», dins JORDI CANAL, ANTONI MAYANS, JORDI PUJULÀ (eds.), *Joaquim Danés i Torras (1888-1960)*, Editora de Batet, Olot, 1989. p.47-70.

17 PUJULÀ, «Joaquim Danés...», p.68.

18 JOAQUIM DANÉS, *Història d'Olot*, vol. III, Impremta Aubert, Olot, 1979.

19 JOAQUIM DANÉS, *Llibre d'Olot*, Editorial Selecta, Barcelona, 1955.

De 1940 a 1980

Després de la Guerra Civil, la recerca arqueològica catalana va quedar afeblida, entre d'altres, a causa de l'exili de Pere Bosch Gimpera i la fi de l'Escola Catalana d'Arqueologia que ell havia creat. En el seu lloc, al capdavant del Museu d'Arqueologia de Barcelona, va ser nomenat director Martín Almagro, i Julio Martínez Santa Olalla va ser director de la Comissaria General d'Excavacions Arqueològiques. Els canvis en l'estructura organitzativa a escala estatal van condicionar molt la pràctica de l'arqueologia durant la dictadura a Catalunya.

L'any 1941, Martínez Santa Olalla va definir l'organigrama de la Comissaria General d'Excavacions Arqueològiques, inspirada en l'estructura organitzativa del desaparegut Servei d'Investigacions Arqueològiques a Catalunya. El territori estatal es va dividir en comissaries provincials, insulars i locals per tal de controlar la tasca arqueològica, i al capdavant d'aquestes comissaries es van nomenar afeccionats, erudits locals i professionals d'altres àmbits que no qüestionessin les ordres de Martínez Santa Olalla.²⁰

A Catalunya, el 1941, entre els comissaris provincials²¹ d'excavacions arqueològiques nomenats, cal esmentar Lluís Pericot, que va ser comissari de la de Girona, la qual va ser la més efectiva al llarg del primer franquisme tenint en compte l'elevat nombre d'intervencions arqueològiques. Pericot va definir una sòlida xarxa de comissaris locals i col·laboradors, entre els quals va destacar Miquel Oliva (1922-1974), que juntament amb Francesc Riuró va desenvolupar una important activitat arqueològica a la Garrotxa.²²

El 1942, amb vint anys, Miquel Oliva va excavar, juntament amb el seu amic Francesc Riuró, la cova del Calabre, una cova de tipus sepulcral situada al costat del riu Llierca.²³ A la dècada dels cinquanta, Oliva va centrar l'interès en altres jaciments, entre els quals destaca Ullastret, i no va ser fins a partir de la dècada dels seixanta que part del seu interès per l'arqueologia es va focalitzar a la vall de Sant Aniol de Finestres i a l'Alta Garrotxa, gràcies sobretot a dues persones: el mateix Francesc Riuró (la persona que va introduir Oliva en el món de l'arqueologia) i Ramon Sala i Canadell.

20 GARCIA ALONSO, «Història de l'arqueologia...», p. 384.

21 Lluís Pericot per Girona, Salvador Vilaseca per Tarragona, José A. Tarragó per Lleida i Martín Almagro per Barcelona.

22 GARCIA ALONSO, «Història de l'arqueologia...», p. 385.

23 ALCALDE, «La recerca arqueològica...», p. 33.

Oliva i Riuró solien estiuejar a Sant Aniol de Finestres i, tot i estar-hi de vacances, la seva activitat arqueològica no cessava²⁴. Durant aquest temps van descobrir i van excavar el jaciment del paleolític superior del Roc de la Melca (1960),²⁵ el dolmen del Puig del Moro (a partir de 1964), el poblat ibèric de La Palomera (1965)²⁶ i el jaciment epipaleolític de Coma d'Infern (des de 1974).²⁷

Paral·lelament, Miquel Oliva va iniciar una relació estreta amb Ramon Sala, amb qui va realitzar una important tasca arqueològica a la comarca, especialment a l'Alta Garrotxa (fig. 3). El novembre de 1969, Oliva i Sala van efectuar una cala a la cova dels Ermitons, i gràcies als resultats obtinguts, les Dres. Ana M. Muñoz i M. Lluïsa Pericot –professores de la Universitat de Barcelona amb Oliva– van decidir excavar-hi *in extenso* entre 1970 i 1971. Arran de la tasca d'aquestes professores, el mètode arqueològic va arribar a la Garrotxa, ja que l'actuació de 1970 a la cova dels Ermitons va suposar la primera excavació amb mètode científic de la comarca.²⁸ A més, varen realitzar altres intervencions, com les de la cova del Calabre (1974) i la cova de les Monges (1974).²⁹ Poc després, també en el marc de l'Alta Garrotxa, entre els anys 1975 i 1978, Joan Domènech va excavar la Tuta dels Maimons (Beget).

El 1978, Enriqueta Pons i Assumpció Toledo varen estudiar els materials recuperats a la cova de les Monges,³⁰ treballs que formen part de la tesi de llicenciatura d'Assumpció Toledo (1980) a la Universitat Autònoma de Barcelona.³¹ Una altra mostra que la recerca arqueològica a la Garrotxa s'incorporava a l'àmbit universitari va ser la tesi que Montserrat Castellví (1979) havia presentat a la Universitat de Barcelona, dedicada a l'estudi paleoecològic de tres coves catalanes, una de les quals era la cova dels Ermitons.³²

24 NARCÍS PUIGDEVALL, «Miquel Oliva, vint anys en el record», *Revista de Girona*, 167 (1994), p. 38-40.

25 MIQUEL OLIVA, «Tesela Arqueologica», *Revista de Girona*, 14 (1961), p. 77-82.

26 FRANCESC RIURÓ, «El valle de Sant Aniol de Finestres: exploraciones arqueológicas», *Revista de Girona*, 48 (1969), p. 19-21.

27 NARCÍS SOLER, «El jaciment prehistòric de Coma d'Infern, a Les Encies (Les Planes, Girona)» *Cypsela: revista de prehistòria i protohistòria*, 3 (1980), p. 31-65.

28 Cf. GABRIEL ALCALDE i JOAN OLLER, «L'Alta Garrotxa i la Prehistòria», *Olot Misió*, núm. 1139 (03/03/1978), p. 6; JULIÀ MAROTO, «Estat actual de les recerques sobre la Cova dels Ermitons (Sales de Llierca)», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 26 (1982), p. 3-22.

29 ASSUMPCIÓ TOLEDO, «La Cova de les Monges. Un habitacle de l'Edat de Bronze» *Cypsela: revista de prehistòria i protohistòria*, 4 (1980), p. 69-89.

30 ALCALDE-OLLER, «L'Alta Garrotxa...», p. 6.

31 TOLEDO, «La Cova de les Monges...» p. 69.

32 ALCALDE, «La recerca arqueològica...», p. 38.

Figura 3: Miquel Oliva, Ramon Sala, Joan Sala i Josep Vallespin en una sortida a la cova dels Ermitons el 1969. Fotografia de l'arxiu de Ramon Sala. Extreta de l'obra *Història de la Garrotxa*.

També cal destacar la visita, a mitjans de la dècada dels setanta, a les comarques de Girona d'una de les excursions del *IX Congrès de la Union Internationale des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques*, que se celebrava a Niça. Amb motiu de la visita es va inaugurar una exposició a Girona, a la Fontana d'Or, coneguda com "El paleolític a les comarques gironines", de la qual es va editar un llibre amb el mateix títol que suposava un estat de la qüestió de la recerca sobre el paleolític en aquells moments a les comarques de Girona.³³ El llibre contenia una part dedicada a la Garrotxa on Ramon Sala exposava les troballes realitzades a la vall del Llierca, i Narcís Soler, les de Coma d'Infern i del Roc de la Melca.³⁴

Del 1980 a l'actualitat

A partir de la dècada de 1980, la recerca arqueològica sobre la Garrotxa va entrar a l'àmbit d'interès general, primerament català i després internacional. N'és una prova el nombre de publicacions sobre l'arqueologia a la comarca a partir d'aquell moment, publicacions que augmenten fins a quintuplicar-se a finals del segle XX.

33 ALCALDE, «La recerca arqueològica...», p. 34.

34 JOSEP CANAL i NARCÍS SOLER, *El paleolític a les comarques gironines*, Caixa d'Estalvis Provincial, Girona, 1976.

Figura 4: Equip que va excavar la Cova 120. Fotografia cedida per Maria Saña.

Hi va tenir un paper molt important l'entrada de noves fornades de professionals amb formació universitària en diversos camps relacionats amb la gestió del patrimoni cultural,³⁵ entre els quals destaca Gabriel Alcalde.

Així, a la dècada dels 80 es va promoure un ampli projecte de recerca arqueològica a la vall del Llierca recolzat pel Museu Comarcal de la Garrotxa,³⁶ en part motivat pel descobriment de la cova s'Espasa i la Cova 120 per part del Grup d'Espeleologia d'Olot durant la dècada dels setanta.³⁷

La Cova 120 va marcar un abans i un després en l'arqueologia a la Garrotxa. Va ser descoberta l'any 1975 i els materials recuperats en superfície permetien plantejar el seu potencial per a una excavació. D'aquesta manera, el 1980, un grup de joves arqueòlegs, vinculats al Museu Comarcal de la Garrotxa, que es van fer anomenar Cent-vint Group (fig. 4) es van interessar a aprofundir en el jaciment i realitzar-hi una excavació. La primera va dur-se a terme el 1981, i es va continuar excavant en diferents campanyes fins al 1989 (fig. 5). Com a resultat de les excavacions,

35 ALCALDE, «La recerca arqueològica...», p. 35.

36 Àngel BOSCH, Montse BUCH, Ramon BUXÓ, Jordi CASADEVALL, Joaquim MATEU, Toni PALOMO, Esther TABERNERO, «Ocupació humana i explotació del territori dels primers agricultors-ramaders de l'Alta Garrotxa», *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*, 11 (1993), p. 45-76.

37 BOSCH et al. «Ocupació humana i explotació...», p. 48.

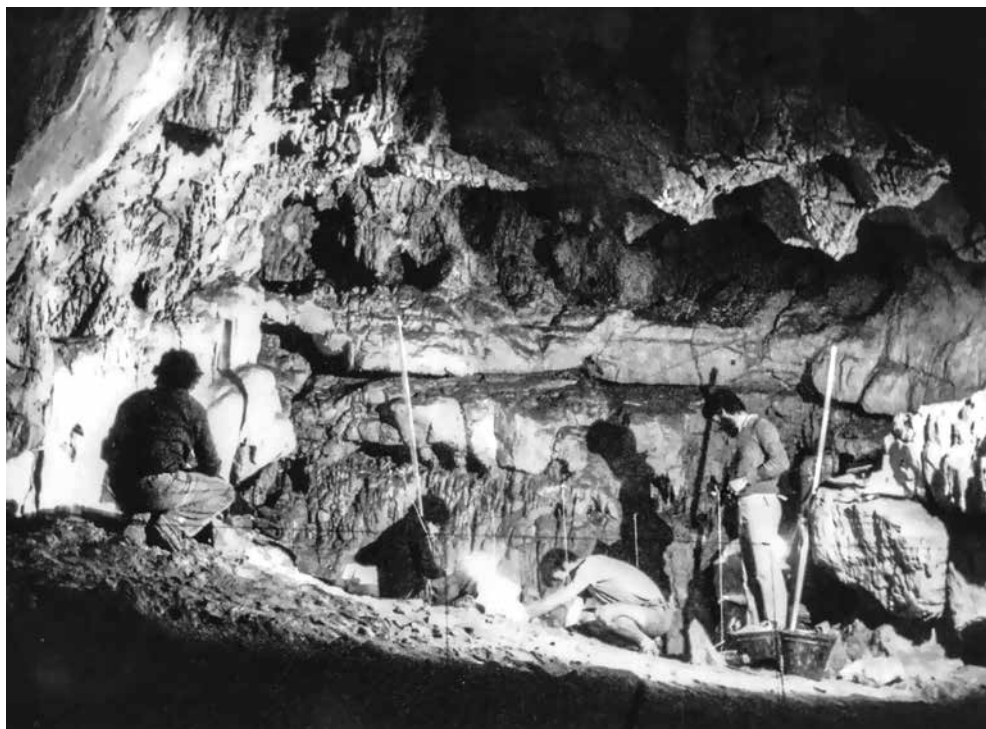

Figura 5: Una de les campanyes d'excavació a la Cova 120. Fotografia cedida per Ramon Buxó.

el 1987 es va publicar una monografia dedicada a les ocupacions humanes més recents de la cova, essent així la primera gran obra de referència de l'arqueologia garrotxina.³⁸ L'excavació de la Cova 120, tant en el vessant metodològic com en el de difusió, va ser un punt de referència per a l'arqueologia garrotxina i catalana perquè el Cent-vingt Group va ser un equip pluridisciplinari que va permetre aplicar de manera sistemàtica tot un ventall de tècniques analítiques noves per a l'arqueologia catalana, esdevenint, a la vegada, una excavació de referència a escala estatal.³⁹ Entre el 2003 i el 2006 s'hi van reprendre els treballs per tal d'acabar d'excavar els nivells paleolítics, que es trobaven en perill a causa de l'acció dels clandestins.⁴⁰

38 Bibiana AGUSTÍ, Gabriel ALCALDE, FRANCESC BURJACHS, Ramon BUXÓ, Núria JUAN-MUNS, Joan OLLER, Maria Teresa ROS, Josep Manuel RUEDA, Assumpció TOLEDO, *Dinàmica de la utilització de la Cova 120 per l'home en els darrers 6.000 anys*, Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona, Girona, 1987. Els autors de l'estudi són els primers membres del Cent-vingt Group.

39 ALCALDE, «La recerca arqueològica...», p. 35.

40 PAU MARTÍN i XAVIER TERRADAS, «Noves excavacions arqueològiques als nivells del Paleolític mitjà antic a la Cova 120», *Quaderns de treball*, 15 (2007), p. 55-66.

L'excavació de la Cova 120 va significar l'inici d'una activitat intensa d'intervencions arqueològiques a l'Alta Garrotxa al llarg de les dècades de 1980 i 1990. Hi destaquen els jaciments de Plansallosa (1987-1994)⁴¹ (fig. 6), la Cista del coll de Creu de Principi (Josep Tarrús i Àngel Bosch el 1988)⁴², la cova de la Pólvora (1994)⁴³ o la represa de les excavacions a la cova dels Ermitons (conduïda per Julià Maroto i David Ortega, entre 1996 i 2005).⁴⁴ També cal esmentar l'excavació de la Bauma del Serrat del Pont, descoberta per uns afeccionats, que es va excavar des del 1989 fins al 2003. La Bauma del Serrat del Pont ha estat un jaciment notable en l'estudi de la prehistòria perquè va proporcionar a l'arqueologia catalana una seqüència clara, pràcticament contínua, des del mesolític fins al període ibèric, i es va excavar aplicant una metodologia rigorosa d'excavació en abric-cova que va permetre un estudi molt detallat de la dinàmica d'utilització de l'espai.⁴⁵ Mentrestant, a la vall del Llierca, entre 1988 i 1992 Gabriel Alcalde i Ramón Buxó van dirigir un projecte pioner d'investigació experimental en agricultura prehistòrica.⁴⁶

La recerca arqueològica en aquestes dècades no només es va limitar a l'Alta Garrotxa, sinó que les excavacions i els projectes de recerca proliferaren arreu de la comarca. Entre 1981 i 1987 s'efectuà una prospecció sistemàtica a les cingleres de la Barroca per part de l'Associació Arqueològica de Girona, que va permetre identificar les dotze estacions de talla superficials paleolítiques de Santa Elena I-XII.⁴⁷ A més, els treballs a la zona van portar a la descoberta del jaciment de Balma Xemeneia, el qual, a causa de les dificultats logístiques, no es va començar a excavar fins al 2001.⁴⁸ Una altra mostra de la important activitat arqueològica duta a terme va ser la descoberta i excavació de la cova sepulcral neolítica de l'Avellaner, a la vall de Cogolls, per part de

41 Àngel BOSCH, Ramon BUXÓ, Antoni PALOMO, Montserrat BUCH, Joaquim MATEU, Esther TABERNERO, Jordi CASADEVALL, *El Poblament Neolític de Plansallosa: L'explotació del territori dels primers agricultors-ramaders de l'Alta Garrotxa*, Museu Comarcal de la Garrotxa, Olot, 1998.

42 Àngel BOSCH, Josep TARRÚS, «La cista amb túmul de la Creu de Principi (Alta Garrotxa)», *Vitrina*, 4 (1989), p. 13-19.

43 Àngel BOSCH, Montse BUCH, Ramon BUXÓ, Jordi CASADEVALL, Joaquim MATEU, Toni PALOMO, Esther TABERNERO, «La cova de la Pólvora (Albanyà, Alt Empordà). Ocupació prehistòrica d'una cavitat en el Bassegoda», *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 28 (1995), p. 11-20.

44 Julià MAROTO, Isaac RUFÍ, *Memòria d'excavació dels anys 2010-2011 de la Cova dels Ermitons*, Direcció General del Patrimoni Cultural, 2014.

45 ALCALDE, «La recerca arqueològica...», p. 37.

46 Gabriel ALCALDE, Ramon BUXÓ, «Experimentació d'emmagatzematge i explotació de *Triticum dicoccum* Sch. A la vall del Llierca (la Garrotxa)», *Cypsela*, 11 (1991), p. 87-94.

47 Joan ABAD, Albert AULINES, Joan GARCÍA I GARRIGA, Kenneth Martínez MOLINA, Robert SALA; *Memòria de la intervenció arqueològica. Campanya Tardor 2002 dins el projecte "El poblament plistocè a la vall mitjana del Ter. Conques fluvials del Brugent i de la Llèmena"*, Direcció General del Patrimoni Cultural, 2003.

48 Joan ABAD, Albert AULINES, Gerard CAMPENY, Marcel MATARRODONA; Robert SALA, Palmira SALADIÉ, Josep VALVERDÚ, «La Balma de la Xemeneia (Cingles de Sant Roc d'Amer). Evidències d'ocupacions humanes de fa 19.000 anys BP en abric de la comarca de la Selva», *Quaderns de la Selva*, 16 (2004), p. 39-67.

Figura 6: Excavació a Plansallosa el 1992. Fotografia cedida per Ramon Buxó.

Josep Tarrús i Àngel Bosch, entre 1985 i 1986, un dels pocs exemples de coves sepulcral del neolític antic a Catalunya.⁴⁹ En un altre camp, també destaquen les intervencions a la via del Capsacosta (dirigides per Francesc Busquets i Montse Freixa entre 1994 i 1998), arran de la construcció dels túnels de Collabós.⁵⁰

Un fet important a destacar és que el 1989 es va iniciar la documentació del patrimoni arqueològic de la Garrotxa dins la nova política establerta per la Generalitat de Catalunya respecte a la documentació del patrimoni arqueològic,⁵¹ és a dir, es va iniciar l'elaboració de la Carta Arqueològica de la Garrotxa, que va constituir el primer inventari exhaustiu del patrimoni arqueològic de la zona.⁵² D'aquesta manera, a inicis de la dècada de 1990, la comarca es va incorporar

a la dinàmica de les operacions d'arqueologia preventiva i d'urgència a escala nacional. En conseqüència, es van realitzar les primeres intervencions preventives a la comarca, com va ser l'excavació del jaciment de la Rodona (conegut des de 1986), que es va excavar entre 1990 i 1994 arran de la construcció d'una gran superfície comercial.⁵³ En el desenvolupament de les intervencions preventives i d'urgència van tenir un paper important les obres en nuclis urbans, com és el cas de Besalú, o la construcció de grans infraestructures pel territori, com el desdoblament de la N-260 (fig. 7).

49 Àngel BOSCH, JOSEP TARRÚS, *La cova sepulcral del Neolític Antic de l'Avellaner (Cogolls, les Planes d'Hostoles. La Garrotxa)*, Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona, 1990.

50 MARTA FÀBREGAS, *Memòria de la intervenció arqueològica a la Via del Capsacosta-Finca de Can Pere Sastre (La Vall de Bianya, la Garrotxa)*, Direcció General del Patrimoni Cultural, 2002.

51 ALCALDE, «La recerca arqueològica...», p. 38.

52 Realitzat per Bibiana Agustí, Ramon Buxó, Joan Descamps, Joan Oller i Alicia Rodríguez.

53 GABRIEL ALCALDE, MONTSE BUCH, JOAQUIM MATEU, TONI PALOMO, MÀRIA SAÑA, XAVIER TERRADAS, *La Rodona, un assentament de grups caçadors-recol·lectors en el Pla d'Olot (La Garrotxa)*, Museu Comarcal de la Garrotxa, Olot, 1999.

Figura 7: Excavacions del jaciment de la Prunera (Sant Joan les Fonts), descobert i excavat a causa del desdoblament de la N-260. Fotografia cedida per Maria Saña.

Paral·lelament a les intervencions preventives i d'urgències, s'han continuat desenvolupant projectes de recerca arqueològica, en molts casos motivats per descobertes de l'arqueologia preventiva i d'urgència. Una àrea on s'ha desenvolupat una important activitat ha estat la vall d'en Bas, topogràficament parlant, amb l'excavació de jaciments com el poblat neolític de Codella (2003-2006), a la zona de les Preses⁵⁴, el poblat neolític i de l'edat de bronze de la Dou (des del 2006 fins a l'actualitat),⁵⁵ o el jaciment altmedieval de l'Aubert (2006-2013).⁵⁶ A Besalú, cal destacar el projecte de recerca desenvolupat a Can Ring a partir del 2017 fins a l'actualitat.⁵⁷

54 Gabriel ALCALDE, Lúdia COLOMINAS, Elisabeth LLADÓ, Maria SAÑA, Carles TORNERO, Àlex VALENZUELA, «4.680 anys abans de la nostra era a Codella, primeres experiències pageses a la vall d'en Bas », a Gabriel ALCALDE i Maria SAÑA, *Sis mil anys vivint a la vora dels aiguamolls de la vall d'en Bas*, Centre d'Estudis d'Amics de Besalú i el seu Comtat, Besalú, 2009.

55 Gabriel ALCALDE, Lúdia COLOMINAS, Enriqueta PONS, Maria SAÑA, Carles TORNERO, «Excavacions arqueològiques al jaciment de la Dou 2010-2011 (Sant Esteve d'en Bas, la Garrotxa)», *Jornades d'arqueologia de les comarques de Girona*, 11 (2012), p. 71-78.

56 Cristian FOLCH, Jordi GIBERT, Ramon MARTÍ, «L'Aubert: una explotació agropecuària de l'Alta Edat Mitjana a la Vall d'en Bas (segles VI-X)», *Tribuna d'Arqueologia 2016-2017*, 2019, p.315-333.

57 Pere CASTANYER, Joan FRIGOLA, Joaquim TREMOLEDA, «La vil·la romana de Can Ring (Besalú, la Garrotxa): Estat de la qüestió i perspectives de futur», *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*, 29 (2018), p. 17-34.

Al costat de les intervencions i estudis sobre el terreny, s'ha desenvolupat una notable difusió social sobre els treballs arqueològics a la comarca, en diversos nivells. En primer lloc, la realització d'exposicions com "Els primers grups humans de la Garrotxa" (1981), "La vida prehistòrica a la Vall del Llierca" (1988-1989) o "Museu Temporal de la Bauma del Serrat del Pont" (2002-2003). En paral·lel, les publicacions, com la sèrie monogràfica Publicacions Eventuals d'Arqueologia de la Garrotxa editada pel Museu Comarcal de la Garrotxa a partir de 1994, la revista *Vitrina*, editada pel mateix museu en els períodes 1986-1989 i 1995-1999, o les publicacions monogràfiques de jaciments com la Cova 120⁵⁸ o La Prunera.⁵⁹ Finalment, cal esmentar les jornades de portes obertes que es realitzen durant les excavacions d'alguns jaciments i les conferències sobre arqueologia organitzades esporàdicament per diferents entitats de la comarca.

Anàlisi de la carta arqueològica

En aquest últim apartat, proposem una visió de l'estat de la qüestió de la recerca arqueològica a la comarca a partir de l'anàlisi de la carta arqueològica. Per fer-ho, és necessari posar el focus en els jaciments que han estat descoberts i estudiats al llarg del darrer mig segle.

Actualment, hi ha diverses bases de dades i plataformes on es recull la informació de les intervencions arqueològiques realitzades arreu del país. S'ha considerat oportú, però, utilitzar l'Inventari del Patrimoni Arqueològic (Invarque), gestionat des del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, pel fet que és d'accés públic i gratuït, de filtratge senzill i, a més, conté informació prou completa i clara. És, de fet, el recurs que el mateix Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Direcció General del Patrimoni Cultural va recomanar, considerant-lo representatiu de la realitat arqueològica del territori català. Així, doncs, s'han pogut constatar un total de 171 jaciments, entre arqueològics i paleontològics –registrats oficialment– a la comarca de la Garrotxa.⁶⁰

La separació entre jaciments arqueològics i paleontològics no és casual, sinó que implica una diferència substancial en les restes que es troben en cada un d'ells. Tant és així que, per al nostre estudi, s'han exclòs els paleontològics perquè no presenten

58 Cf. AGUSTÍ ET AL., *Dinàmica de la utilització de la Cova 120*, pàssim.

59 GABRIEL ALCALDE, FERRAN BORRELL, SUSANNA CASELLAS; MÒNICA OLIVA, MARIA SAÑA; ORIOL VICENTE, *La Prunera (Sant Joan les Fonts, la Garrotxa), un assentament neolític del IV/III mil·lenni cal BC en el Prepirineu català*, Universitat Autònoma de Barcelona i Ajuntament de Sant Joan les Fonts, Sant Joan les Fonts, 2016.

60 Les dades més recents disponibles a Invarque són de 2017.

materials de factura humana –que és la principal característica que defineix un jaciment arqueològic– i tan sols s’hi poden trobar restes de fauna i de vegetació. D’aquesta manera, s’ha assegurat que s’estudien íntegrament aquells espais que estan estrictament vinculats amb l’objecte d’estudi de l’arqueologia, i no aquells que, tot i mostrar cronologies iguals o similars amb les ocupacions humanes, no mostren proves d’aquestes i, per tant, no aporten informació en el camp d’estudi de les societats humanes del passat. Sense deixar de remarcar que aquesta elecció per l’estudi es deu únicament a la nostra especialització en arqueologia i, com a arqueòlegs, només pretenem abordar els temes que s’emmarquen dins la nostra formació, deixant fora de l’anàlisi aquells llocs que queden a part del nostre camp d’estudi.

Alhora, s’ha establert una altra diferenciació per als jaciments que es troben registrats a l’Invarque, segons la seva entitat: jaciments consolidats i jaciments potencials. Aquesta diferenciació depèn de la tipologia d’intervencions, i els resultats materials obtinguts en cada una d’elles s’han dut a terme en cada jaciment. Així, quan es parla de jaciments consolidats, es fa referència a aquells dels quals s’ha comprovat l’existència i el seu potencial arqueològic a través de qualsevol tipus d’intervenció. Per altra banda, quan es parla de jaciments potencials o troballes puntuals, es fa referència a punts del territori on en algun moment s’han registrat

1. Roc de la Melca (Sant Aniol de Finestres)
2. Cova dels Ermitons (Sales de Llierca)
3. Coma d’Infern (Les Planes d’Hostoles)
4. La Palomera (Mieres)
5. Plansallosa (Tortellà)
6. Cova 120 (Sales de Llierca)
7. Bauma del Serrat del Pont (Tortellà)
8. Codella (Les Preses)
9. Portal dels Horts (Besalú)
10. Camí Ral (Argelaguer)
11. Can Fàbrega (Argelaguer)
12. Can Xac (Argelaguer)
13. Pla de Politger (Sant Jaume de Llierca)
14. Can Barraca (Besalú)
15. Torre del Crosat (Santa Pau)
16. Pedra del Diable (Santa Pau)
17. Castell s’Espasa (Montagut i Oix)
18. Pla de la Gibrella (Sant Joan les Fonts)
19. Església de Sant Llorenç d’Oix (Montagut i Oix)
20. La Rodona (Olot)
21. La Dou (Vall d’en Bas)
22. L’Aubert (Vall d’en Bas)
23. La Devesa (Besalú)
24. Can Rubio (Vall d’en Bas)
25. Muralla medieval de Besalú (Besalú)
26. Zona de Can Gori (Vall d’en Bas)
27. Can Mas (Vall d’en Bas)
28. Bauma de Sant Mateu (Vall d’en Bas)
29. Avinguda Onze de Setembre (Olot)
30. Llotja d’Olot (Olot)
31. Can Ring (Besalú)
32. Pont de Llierca (Tortellà)
33. Les Planelles (Les Planes d’Hostoles)
34. Can Godomar (Olot)
35. Santa Magdalena de Montpalau (Argelaguer)
36. El Grau (Santa Pau)
37. Mare de Déu dels Arcs (Santa Pau)
38. Prat de Sant Pere (Besalú)
39. Carrer de la Font de Besalú (Besalú)
40. La Prunera (Sant Joan les Fonts)
41. Via Romana de Capsacosta (Vall de Bianya)
42. La Serra (Vall d’en Bas)

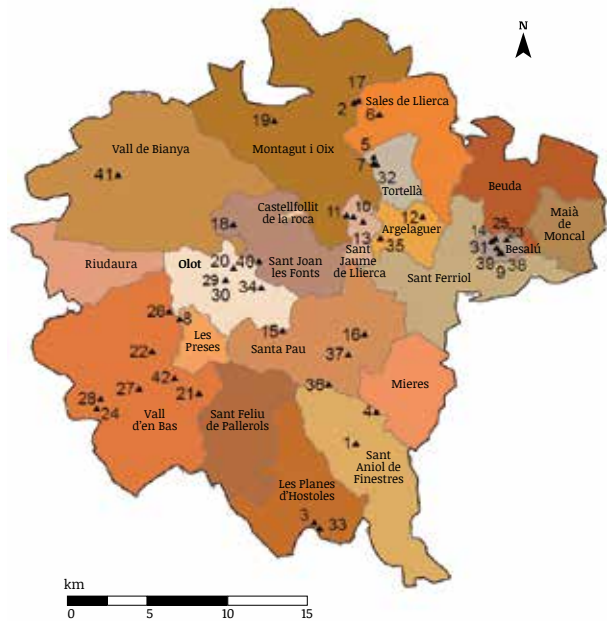

Figura 8:
Mapa on s’indica la localització dels jaciments que s’aniran citant.
Mapa elaborat pels autors.

materials arqueològics, però no s'han dut a terme intervencions en el subsol o bé les intervencions realitzades han donat resultats negatius. El primer grup de jaciments aporta molta informació, i fiable, per a la reconstrucció del passat arqueològic a la comarca, mentre que el segon el formen punts d'informació potencial, pendents de ser treballats, que poden donar resultats diversos. Tenint en compte tots aquests conceptes, a la Garrotxa es documenten un total de 118 jaciments plenament consolidats i 47 jaciments potencials.

Des de 1980 s'han dut a terme fins a 243 intervencions registrades al Servei d'Arqueologia i Paleontologia. Prenem de referència les efectuades a partir de 1980, tot i que hi ha intervencions prèvies a aquesta data, entre les quals destaquen les del Roc de la Melca, la cova del Bisbe, la cova dels Ermitons, Coma d'Infern o la Palomera. S'ha triat aquest any perquè marca l'inici del desenvolupament de l'arqueologia, tal com la coneixem actualment, a la Garrotxa, deixant enrere l'arqueologia més tradicional, influenciada per l'antiquarisme i el col·leccionisme, i orientant-se des d'un vessant més científic i analític. L'excavació de la Cova 120, realitzada l'any 1981, es considera el punt d'inflexió en la manera de fer arqueologia a la comarca. La metodologia es manté, a partir d'aquest moment, a les intervencions en jaciments com Plansallosa o la Bauma del Serrat del Pont.

Recollida la informació, serveix per elaborar un gràfic que resumeix visualment les dades de les intervencions arqueològiques a la Garrotxa des de 1980 (fig. 9). El primer que pot sorprendre és que les intervencions de tipus preventiu no apareixen fins a partir de l'any 1996, malgrat que ja des de 1993 estava en vigor la llei de patrimoni cultural català,⁶¹ que regula i introdueix oficialment aquest tipus d'intervencions arreu de Catalunya. A partir d'aquí, les preventives augmenten fins a consolidar-se com el tipus d'intervenció principal, mentre que les urgències passen a ser més puntuals, i les programades es mantenen.

Hi destaca el pic en el nombre d'intervencions que es detecta l'any 2004, principalment entre programades i preventives. De les programades, cal esmentar que 19 dels 22 jaciments registrats corresponen a jaciments potencials documentats en un programa de prospeccions sistemàtiques a la vall d'en Bas.⁶² Si no es consideressin aquests jaciments potencials trobaríem només tres excavacions programades: cova dels Ermitons a Sadernes, Codella a les Preses i Portal dels Horts a Besalú. Respecte a les intervencions preventives, s'observa com el 2004 es produeix el màxim nombre,

61 Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807, 11/10/1993).

62 Gabriel ALCALDE; Maria SAÑA, Carles TORNERO, *Prospecció arqueològica a la Vall d'en Bas, les Preses i Riudaura (la Garrotxa)*, Direcció General del Patrimoni Cultural, 2005.

Tipus d'intervenció per anys en la totalitat dels jaciments

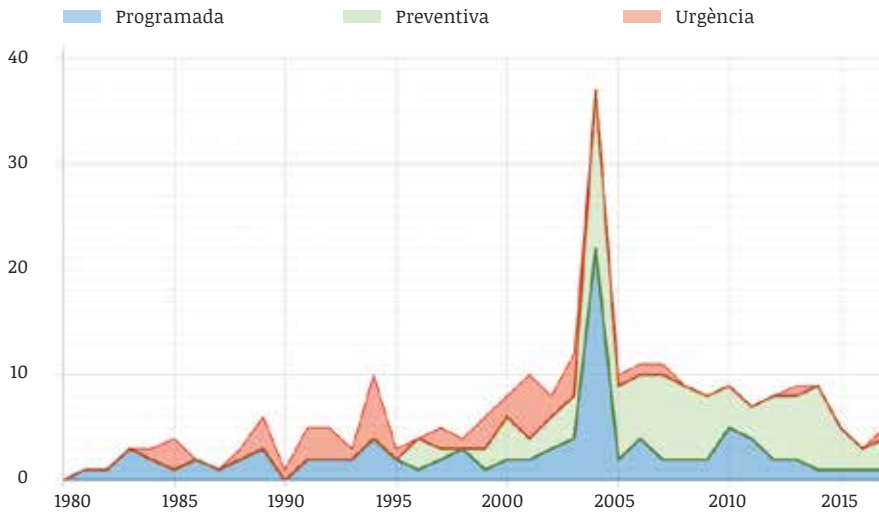

Figura 9: Gràfic on es poden observar les excavacions dutes a terme a la Garrotxa cada any des de 1980, diferenciades per tipus d'intervenció. Gràfic elaborat pels autors.

arribant a un total de 15. Aquesta acumulació d'intervencions preventives es deu a la convergència de diversos factors. En primer lloc cal destacar el nucli de Besalú, on s'efectuen 4 intervencions, arran d'obres a la vila vella. En segon lloc, la construcció del desdoblament de la N-260 amb intervencions en 5 jaciments (el Camí Ral, Can Fàbrega i Can Xac a Argelaguer; el Polígon Industrial Pla de Politger a Sant Jaume de Llierca; i Can Barraca, a Besalú). La resta d'intervencions preventives del 2004 (6) responen a situacions puntuals i característiques de cada jaciment.

En el grup de jaciments consolidats, s'han arribat a comptar fins a 235 intervencions en 92 jaciments entre els anys 1980 i 2020. En els 26 jaciments restants, no s'ha pogut recuperar la informació necessària per classificar i comptabilitzar les intervencions realitzades, si és que n'hi ha hagut, amb motiu de l'antiguitat de la seva documentació o la impossibilitat de recuperar-ne les dades corresponents. Exemples d'aquest conjunt sense dades serien els jaciments com la torre del Crosat, la Pedra del Diable, el castell s'Espasa, o el Pla de la Gibrella. Per altra banda, en 8 dels 92 jaciments dels quals es coneixen les intervencions hi ha documentades excavacions prèvies a l'any 1980, com és el cas de la cova dels Ermitons o l'església de Sant Llorenç d'Oix. Tornant a les intervencions recents, entre les 235 (realitzades entre 1980 i 2020), es documenta que 79 van ser programades, 51 d'urgència, i 105 preventives.

Aquestes xifres no són sorprenents si es considera la realitat de l'arqueologia en els àmbits urbà i rural. La Llei de Patrimoni Cultural de Catalunya de 1993⁶³ i el Decret del 5 de març del 2002⁶⁴ obliguen a contractar un seguiment arqueològic professional per a totes les obres que afectin un subsol amb potencial arqueològic, protegits per aquesta legislació. En l'àmbit urbà, la majoria d'intervencions –per no dir totes– són fruit de seguiments arqueològics d'obres constructives, subjectes als seus pressupostos i terminis. Aquest panorama produeix, inevitablement, dues conseqüències paral·leles. Per una banda, com ja s'ha vist, la “sobrerepresentació” de les intervencions preventives i d'urgència i, per l'altra, la multiplicació de jaciments petits, atomitzats i mal coneguts, un per cada obra que es decideix fer. Això passa perquè la majoria d'aquestes actuacions només preveuen l'excavació de les restes i l'extracció del material situat estrictament a l'àrea afectada per la construcció, que després és segellada o, fins i tot, s'arriba a destruir el jaciment per poder continuar amb l'obra moderna, limitant-ne la recerca i les futures intervencions potencials. Sovint, això impossibilita una visió de conjunt de les realitats històriques territorials, especialment a les ciutats i als nuclis urbans. Tot i això, hi ha exemples d'intervenció programada en àmbit urbà, encara que la pressió urbanística dificulta una recerca continuada en aquests tipus d'espais, com ha estat el cas del jaciment de la Rodona, a Olot.

En l'àmbit rural, amb menys pressió urbanística, i per tant, constructiva, la realitat és una altra. En aquest àmbit –que pel que fa al d'extensió territorial supera l'àmbit urbà– es constata que el nombre de jaciments també és elevat. La gran diferència, però, s'observa en el fet que hi ha jaciments que aconsegueixen acumular un alt nombre d'intervencions, al contrari que els seus homòlegs de l'àmbit urbà. Així es veu en llocs com la Bauma del Serrat del Pont (14 campanyes), la Cova 120 (11 campanyes), la Dou (14 campanyes) i l'Aubert (8 campanyes), que es poden arribar a considerar jaciments insígnia del territori, perquè aporten una gran quantitat d'informació científica com a resultat de les intervencions i la investigació continuades. L'abundància d'intervencions en un mateix jaciment és deguda, precisament, a aquesta mínima pressió urbana. Allunyats de nuclis urbans, la seva naturalesa possibilita que formin part de projectes d'investigació i d'intervencions periòdiques que permeten aprofundir i estudiar detingudament cada jaciment.

Al gràfic (fig. 10) es pot observar una comparativa entre algunes excavacions d'àmbit rural i les d'àmbit urbà (o que han sorgit resultat d'obres). A la part esquerra es mostren els jaciments d'àmbit rural, mentre que a la part dreta es mostren els

63 Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807, d'11.10.1993).

64 Decret 78/2002, de 5 de març, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC núm. 3594, 13-03-2002, pàg. 4608).

seus oposats d'àmbit urbà o fruit d'obres. Es pot constatar que les intervencions en l'àmbit rural són molt més nombroses per cada jaciment i alhora gairebé totes són programades, mentre que les intervencions d'àmbit urbà o produïdes per obres són moltes menys intervencions per cada jaciment i principalment es realitzen intervencions preventives i d'urgència.

En el grup de jaciments potencials trobem una imatge diferent. Dels 47 jaciments documentats, 22 no han estat intervinguts o no es preserva informació suficient per poder-los classificar dins els criteris esmentats –entre ells, el del Pla de Politger a Sant Jaume de Llierca i la zona de Can Gori a la vall d'en Bas–, mentre que els 25 restants són llocs que han estat intervinguts, però amb resultats pobres o senzillament negatius –hi destaquen els llocs de Can Mas i la Bauma de Sant Mateu, tots dos a la vall d'en Bas. Tot i això, és bo recordar que aquests intents “frustrats” no suposen una confirmació directa de l'absència de potencial arqueològic, sinó que, més aviat, remarquen que l'intent per localitzar aquestes restes va ser errat, i que el jaciment pot seguir estant en una altra localització, desconeguda. També podem afirmar que la gran majoria dels integrants d'aquest grup són jaciments identificats a partir de troballes de materials fetes per persones aficionades o antics erudits, que no van documentar de manera precisa la localització de les restes, impossibilitant-ne així la correcta identificació del context arqueològic. Aquest fet és particularment important perquè el desconeixement del context d'una peça o troballa significa la pèrdua total i irremeiable del seu valor històric, impeding la reconstrucció correcta del context particular de l'objecte i, per tant, eliminant bona part del potencial informatiu i interpretatiu. Cal dir, però, que aquest grup es podria caracteritzar com l'altra cara de la moneda de l'arqueologia a la Garrotxa, ja que dels 47 jaciments potencials, 45 se situen en àmbits rurals i, com dèiem, tots presenten bones condicions per a una potencial recerca; en canvi, no se n'arriba a confirmar ni tan sols l'existència o la localització precisa.

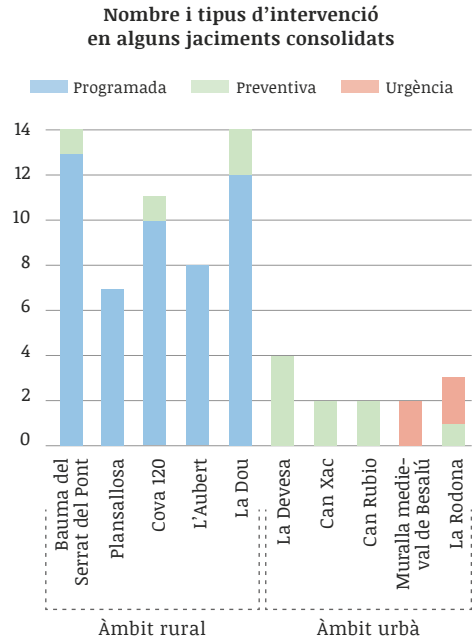

Figura 10: Gràfic de barres on s'indiquen les diferents campanyes i el tipus d'intervenció dutes a terme en jaciments separats segons si són d'àmbit rural o d'àmbit urbà (o excavats a causa d'obres). Gràfic elaborat pels autors.

Cronologia jaciments consolidats

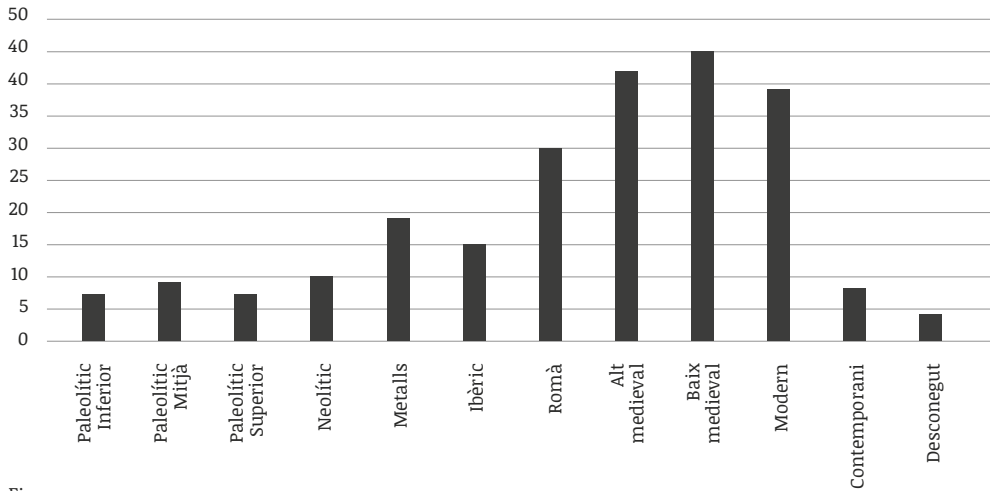

Figura II:

Gràfic de barres on s'indica el nombre de jaciments consolidats corresponents a cada cronologia.
Gràfic elaborat pels autors.

Una vegada vista la naturalesa de les intervencions arqueològiques que s'han dut a terme a la Garrotxa durant els últims quaranta anys, és el moment de centrar-se en la seva cronologia (fig. II). Les etapes històriques més representatives al territori són, a grans trets, les següents:

- En primer lloc, el període baixmedieval (segles XI-XV), amb 45 jaciments que alberguen alguna fase d'aquesta etapa, entre els quals destaquen els situats a la vila de Besalú.
- En segon lloc, la tardoantiguitat i l'alta edat mitjana (segles V-XI), amb 42 jaciments, on torna a destacar la vila de Besalú, a més d'altres fortificacions disperses pel territori.
- L'etapa moderna (segles XV-XVIII) presenta 39 jaciments dins d'aquesta cronologia. Hi destaquen els jaciments de l'avinguda de l'Onze de Setembre i la Llotja (ambdós a Olot), i el Camí Ral de Vic a Olot.
- Finalment, es documenten 30 jaciments amb cronologies d'època romana (segles III aC - V dC), entre els quals destaca Can Ring, a Besalú.

Encara que les xifres semblen indicar que es coneix perfectament l'ocupació romana de la Garrotxa, la realitat és que els jaciments excavats i estudiats d'aquesta època són més aviat pocs, amb el de Can Ring, a Besalú, com a exemple principal. Així, es pot afirmar que, malgrat que hi ha més jaciments romans que

no pas prehistòrics, i que l'ocupació romana segurament va ser molt intensa, a la Garrotxa l'ocupació prehistòrica està molt més documentada i estudiada que no pas la romana. El mateix podríem dir del contrast entre el període ibèric i el neolític: encara que trobem més jaciments ibers, el coneixement d'aquest període a la comarca és molt menor que el període dels primers agricultors i ramaders. En conclusió, coneixem la presència ibèrica i romana a la comarca, però se'n desconeix la intensitat concreta. D'altra banda, l'ocupació prehistòrica està ben documentada, ja que els jaciments, encara que són menys, han estat investigats en profunditat gràcies a amplis programes d'investigació. Com hem vist, la recerca centrada en època prehistòrica ha incidit de manera particular a la vall del Llierca –amb el treball en jaciments com la Cova 120, Plansallosa o la Bauma del Serrat del Pont– o a la vall d'en Bas i altres localitzacions com la Dou o Codella. Cal remarcar l'impacte científic dels treballs realitzats en aquestes zones i cronologies per la seva importància fora del les fronteres de la comarca, ja que la informació que s'ha pogut extreure ha suposat avenços molt importants per al coneixement de la prehistòria a Catalunya. Tant és així que molts d'aquests jaciments són referents, en el seu moment històric, a tota la península, tant per les dades aportades com pels mètodes de treball aplicats.

Al seu torn, els jaciments “no consolidats” són de més difícil identificació, ja que la majoria estan datats a partir d'uns pocs materials, segurament fora de context, que, com ja s'ha dit, aporten informació bastant limitada. De fet, dins el grup de jaciments consolidats hi ha algun exemple (sobretot entre els 26 dels quals no es té informació sobre les intervencions), en què tampoc no se'n pot confirmar l'atribució cronològica per falta de dades precises, com és el cas de La Palomera, a Mieres. Tanmateix, en la majoria de casos, la primera atribució cronològica ha estat donada per bona, tot i la falta de proves i investigació exhaustiva, de manera que sorgeix la següent distribució cronològica (fig. 12):

- 23 jaciments potencials associats a cronologies del paleolític (com les troballes del pont del Llierca a Tortellà, de les Planelles a les Planes d'Hostoles o Can Godomar a Batet).
- 1 al neolític (com una troballa al Marge de Sant Joan a Sant Joan les Fonts).
- 4 a les edats dels metalls (com la troballa a la Cantina, a Riudaura).
- 4 al món ibèric (com la troballa de Santa Magdalena de Montpalau a Argelaguer o al Grau de Santa Pau).
- 5 a cronologies romanes (com la troballa a la Mare de Déu dels Arcs a Santa Pau).
- 1 a la baixa edat mitjana.

Cronologia jaciments potencials

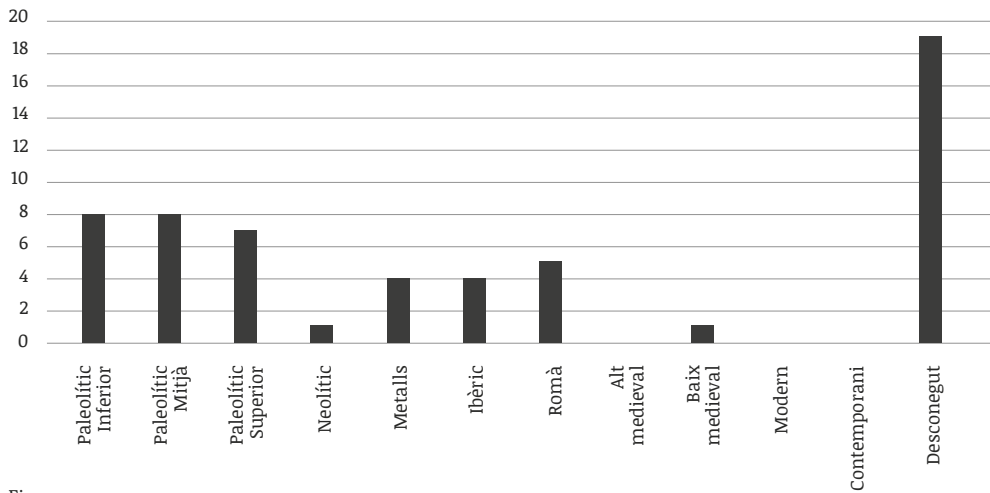

Figura 12:

Gràfic de barres on s'indica el nombre de jaciments potencials corresponents a cada cronologia.
Gràfic elaborat pels autors.

Tal com s'ha pogut anar constatant al llarg de la lectura d'aquest últim apartat, hi ha un municipi que conté una part important de les restes arqueològiques de la comarca en el seu terme: Besalú (fig. 13). Un municipi amb un paper rellevant en la història de la comarca des d'època romana i, especialment, en època medieval, com a capital del comtat homònim. No és estrany, doncs, que el municipi acapari la majoria de jaciments, ja siguin consolidats o potencials. Aquest fet, juntament amb la declaració de la vila de Besalú com a conjunt historicoartístic el 1966,⁶⁵ amb la consegüent valoració del nucli antic com a BCIN (Bé Cultural d'Interès Nacional) del nucli antic de la vila –fet que comporta una protecció automàtica tant pel que fa als edificis com pel que fa al subsol–, ha conduït a la realització de nombroses intervencions arqueològiques al llarg de més de mig segle. Entre les excavacions efectuades, destaquen les excavacions en llocs com el Prat de Sant Pere (1992)⁶⁶, la zona de la Devesa (1996-1997)⁶⁷, la plaça dels Jueus (2002-2003)⁶⁸ o el carrer de la Font (2008).⁶⁹

65 «Boletín Oficial del Estado» núm. 46, 23 de febrer de 1966, pàgina 2221.

66 Lluís PALAHÍ i David VIVÓ, *Memòria d'excavació al Prat de Sant Pere (Plaça dels Claustres)*, Direcció General del Patrimoni Cultural, 1992.

67 FRANCESC BUSQUETS, MARTA FÀBREGAS, MONTSE FREIXA, EUDALD VILAS, RAFAEL DEHESA, «El sector nord del jaciment de la Devesa (Besalú, la Garrotxa): Fases, estratigrafia i materials», *Vitrina*, 9 (1997), p. 17-28.

68 M. JOSÉ LLOBERAS, *Plaça dels jueus a Besalú (la Garrotxa)*, Direcció General del Patrimoni Cultural 2004.

69 JOAN FRIGOLA, *Intervenció arqueològica al carrer de la Font (Besalú, Garrotxa)*, Direcció General del Patrimoni Cultural, 2009.

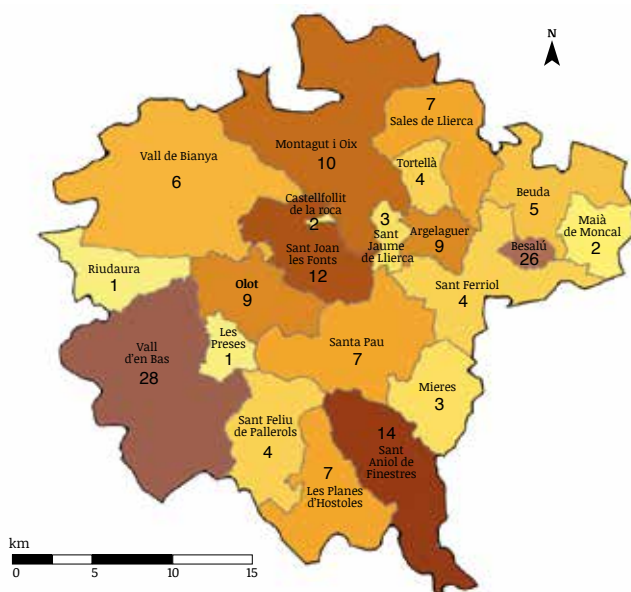

Figura 13:

Mapa on s'indica la quantitat de jaciments per municipi; els colors més foscos indiquen una major quantitat de jaciments. Gràfic elaborat pels autors.

Igualment, cal recordar el paper que ha tingut el desenvolupament de grans infraestructures territorials. Aquests projectes i intervencions constructives han comportat, normalment, grans campanyes de salvament i seguiment de les activitats sobre el terreny, a la recerca de patrimoni, com la documentació de les restes dels nous jaciments descoberts. L'exemple més evident va ser durant les obres de desdoblament de la N-260, que van comportar el descobriment i excavació de diversos jaciments. En aquest cas, destaca l'excavació preventiva del poblat neolític de la Prunera (Sant Joan les Fonts), a Sant Cosme, entre el 1999 i el 2001 (Universitat Autònoma de Barcelona);⁷⁰ la identificació d'un tram de la via del Capsacosta de Castellfollit a la Cometa (Montagut), el 1999 (Atics, SL);⁷¹ l'excavació preventiva del jaciment romà de Can Fàbrega (Argelaguer), el 2004 (Janus, SL);⁷² l'estudi del jaciment del neolític i del bronze final-primer ferro de Can Xac (Argelaguer), el 2003 i el 2004 (Janus, SL),⁷³ i l'excavació de les necròpolis d'incineració de Can Barraca (Institut de Patrimoni Cultural de la Universitat de Girona)⁷⁴ (fig. 14).

70 Cf. ALCALDE ET AL., *La Prunera (Sant Joan les Fonts, la Garrotxa)*.

71 Marta FÀBREGAS, *Memòria tècnica del seguiment arqueològic del moviment de terres en el desdoblament de la carretera N-260, tram Montagut-Olot*, Direcció General del Patrimoni Cultural, 2000.

72 Jordi MERINO, *Can Fàbrega*, Direcció General del Patrimoni Cultural, 2007.

73 Susana MANZANO, *Intervenció arqueològica a Can Xac (Argelaguer, la Garrotxa)*, Direcció General del Patrimoni Cultural, 2012.

74 PAU MARTÍN, *La necròpolis d'incineració de Can Barraca (Besalú, la Garrotxa). Resultats preliminars*, Tribuna d'arqueologia 2004-2005 (2006).

Figura 14: Excavació de la necròpolis de Can Barraca (Besalú) durant el seguiment de la construcció d'un tram de la N-260. Foto de Pau Martín Machín.

Altres exemples de grans infraestructures que van propiciar el descobriment de jaciments, i la seva consegüent intervenció arqueològica, són la variant d'en Bas (C-63), a partir de la qual es va descobrir el jaciment de la Serra, intervingut el 2005 (Institut de Patrimoni Cultural de la Universitat de Girona),⁷⁵ i el jaciment de la Dou, que es va excavar en caràcter d'urgència l'any 2005, i en el qual, a partir de l'any següent, les intervencions van passar a ser programades.⁷⁶ A la vall d'en Bas també cal destacar la construcció dels túnels de Bracons (C-37), que va posar al descobert el jaciment romà de Can Rubió, excavat el 2006 i el 2007.⁷⁷

També és remarcable la concentració de jaciments que presenten respectivament Sant Aniol de Finestres, Montagut i Oix i Sant Joan les Fonts, les quals estan relacionades directament amb la seva gran superfície.

Finalment, cal esmentar que resulta sorprenent la manca de jaciments situats al terme municipal d'Olot. Com a capital i municipi històricament rellevant dins la

75 Jordi GIBERT, PAU MARTÍN, «Les fosses altmedievales del Jaciment de la Serra (la Vall d'en Bas)», *Quaderns de les Assemblees d'Estudis*, 10 (2008), p.193-211.

76 ALCALDE ET AL. «Excavacions arqueològiques...», p. 71.

77 Jordi GUÀRDIA i Karin HARZBECHER, *Memòria de la intervenció arqueològica al jaciment de Can Rubió. Estudi i interpretació de diverses mostres procedents del jaciment*, Direcció General del Patrimoni Cultural, 2008.

comarca, era esperable un nombre relativament elevat de jaciments arqueològics, tenint en compte, a més, la intensa activitat constructiva que pateix, precisament per tractar-se del nucli urbà més dens i poblat de la Garrotxa. Al municipi d'Olot, hi ha inventariats 9 jaciments, dels quals 2 són a Batet de la Serra, que forma part del terme municipal d'Olot tot i ser un poble diferenciat. A la capital garrotxina, cal destacar les muralles medieval i carlina, ambdues considerades jaciments arqueològics diferenciats, encara que no es coneguin en tot el seu traçat. En el cas de la muralla medieval, se'n coneixen aproximadament 30 metres. Hi ha hagut diverses intervencions entre els anys 1995 i 2010 que han permès anar-la documentant i contrastant les dades bibliogràfiques que se'n tenien.⁷⁸ La muralla carlina, per altra banda, només ha estat intervinguda una vegada, tot i que, per la seva cronologia, es conserven diversos documents –entre els quals, mapes– que en parlen i la representen geogràficament. Ambdues muralles, de la mateixa manera que les torres de defensa d'època carlina, i totes les estructures fortificades, són, per llei, BCIN (Bé Cultural d'Interès Nacional). Això implica que són patrimoni amb un alt nivell de protecció i interès, a més de vitals durant la història de la ciutat d'Olot.

El buit de coneixement arqueològic a la ciutat d'Olot pot ser degut a una pobra protecció legal del patrimoni arqueològic dins el municipi, en contrast amb moltes altres ciutats i capitals de comarca de Catalunya, on existeix una àrea protegida pel que fa al patrimoni arqueològic i arquitectònic. Al nucli antic d'Olot no hi ha cap protecció referent al subsol, i en canvi és vigent a Besalú⁷⁹ i Vic, on totes les intervencions constructives situades dins de l'àrea protegida i que afecten el subsol han d'anar acompanyades d'un control arqueològic. D'aquesta manera, es poden excavar les restes, documentar-les adequadament i, a continuació, i si és necessari, destruir-les per poder continuar les obres.

La manca d'una àrea protegida, però, no és l'únic motiu pel qual es troben mancances en un municipi en relació amb un altre. Tal com hem explicat al principi, la situació geogràfica i la naturalesa de les poblacions condicionen molt l'estat actual de l'arqueologia. Això és degut al fet que les lleis no han estat sempre clares i precises i, al llarg de la història, s'han perdut moltes restes i jaciments sense que ni els seus “destructor” en fossin conscients. En aquest mateix sentit, cal agrair amb èmfasi l'esforç d'aquelles persones i entitats que han lluitat per preservar el patrimoni de la comarca, cadascuna amb les seves possibilitats, i han aconseguit salvaguardar un patrimoni fràgil i sovint poc valorat en alguns àmbits de la societat.

78 Xavier PUIGVERT, *La muralla medieval d'Olot (la Garrotxa)*, Museu Comarcal de la Garrotxa, Olot, 1998.

79 Boletín Oficial del Estado, núm. 46, 23 de febrer de 1966, pàgina 2221.

Conclusions

A tall de conclusió, es pot afirmar sense cap mena de dubte que, en general, la Garrotxa compta amb un llarg recorregut arqueològic que en el seu moment va arribar a ser, fins i tot, pioner. L'abundant investigació i l'interès pel que fa a la prehistòria de la comarca han fet de la Garrotxa una regió capdavantera i exemplar en aquest sentit; hi ha hagut i hi ha una inquietud per entendre tant les societats com l'organització del territori i del paisatge garrotxins en època prehistòrica, però també en època clàssica i medieval.

Aquest recorregut arqueològic es veu consolidat amb l'aparició de la Llei de Patrimoni de 1993, que va propiciar les intervencions preventives a tot el territori català, i també la protecció d'espais urbans com el nucli històric de Besalú. Cal tenir en compte que en el desenvolupament de l'arqueologia a la Garrotxa ha tingut un paper important la construcció de grans infraestructures al territori que han provocat grans moviments de terra i, consegüentment, han posat al descobert diversos jaciments de gran interès. En són exemples jaciments com la Prunera, la Dou o Can Rubió. Aquest fet demostra que, en qualsevol gran infraestructura que es construeixi al territori, cal tenir-hi en compte l'impacte arqueològic que aquesta pot causar i, en conseqüència, realitzar un seguiment arqueològic detallat del desenvolupament de les obres. Perquè qualsevol obra pot suposar la pèrdua de patrimoni arqueològic o bé una gran oportunitat per augmentar el coneixement sobre el passat arqueològic de la comarca; tot dependrà de l'interès que hi hagi per preservar el nostre patrimoni, especialment per part de les institucions públiques.

Tot i això, és inevitable constatar que en alguns punts la Garrotxa queda desfavorida, en relació amb altres comarques, pel que fa a la protecció del patrimoni arqueològic. Aquesta diferència es veu reflectida especialment en l'àmbit urbà, fet que queda retratat en la comparació d'intervencions arqueològiques en àmbit urbà i en àmbit rural.

A Olot, capital i major nucli urbà de tota la comarca, hi ha constatatats diversos jaciments prehistòrics i romans que confirmen que l'espai que actualment ocupa la vila d'Olot ja estava habitat molt abans de la fundació de la vila que coneixem avui, constituïda en època medieval. Tot i això, trobem que a la vila només està protegit el patrimoni arquitectònic i que, en canvi, el patrimoni arqueològic no ho està. És fàcil oblidar-se'n, tenint en compte que aquest últim no és perceptible sense una intervenció al subsol, i que normalment, si n'hi ha, els resultats no queden a la vista del públic. Tot i això, les intervencions que ja hi ha hagut confirmen que sí que hi ha restes, especialment d'època medieval i moderna, la majoria de les quals encara per descobrir i estudiar. Una lectura ràpida de les fonts documentals d'aquestes

èpoques ens reafirma que encara queden més canvis i transformacions per conèixer del mateix període, especialment després dels terratrèmols del segle XV. Així doncs, podem dir que l'arqueologia pot aportar llum i coneixement material sobre els olotins i les olotines del passat i la seva història. És impossible aprofundir en la història d'Olot i els seus ocupants, però, sense comptar amb la protecció regulada d'aquest patrimoni arqueològic. És més, sense aquesta regulació es corre el risc de destruir-lo, impossibilitant irremeiablement qualsevol actuació i, per tant, la pèrdua de coneixement i informació vitals per entendre la vila d'Olot i el seu creixement al llarg de la història.

L'arqueologia a la Garrotxa té uns grans antecedents pel que fa a la recerca i a la difusió del patrimoni arqueològic; ara bé, tot i la feina feta, que ha de servir per tenir unes bases sòlides de coneixement, cal continuar treballant de manera cooperativa per conèixer i posar en valor el nostre passat i la seva materialitat. Tal com s'ha vist, tot i el gran potencial que té l'arqueologia a la Garrotxa i els projectes ja endegats, encara queda molt camí per recórrer i aprofundir en el passat arqueològic de la comarca. I, al costat de la recerca, cal donar impuls a la difusió i la sensibilització de la població en general cap a aquest tipus de patrimoni.

BIBLIOGRAFIA

Joan ABAD, Albert AULINES, Joan GARCÍA I Garriga, Kenneth MARTÍNEZ MOLINA, Robert SALA, *Memòria de la intervenció arqueològica. Campanya Tardor 2002 dins el projecte "El poblament plistocè a la vall mitjana del Ter. Conques fluvials del Brugent i de la Llèmena"*, Direcció General del Patrimoni Cultural, 2003.

Bibiana AGUSTÍ, Gabriel ALCALDE, Francesc BURJACHS, Ramon BUXÓ, Núria JUAN-MUNS, Joan OLLER, Maria Teresa ROS, Josep Manuel RUEDA, Assumpció TOLEDO, *Dinàmica de la utilització de la Cova 120 per l'home en els darrers 6.000 anys*, Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona, Girona, 1987.

Gabriel ALCALDE I GURT, «La recerca arqueològica a la Garrotxa», *Història de la Garrotxa* (2008), p. 29-39.

Gabriel ALCALDE i Joan OLLER, «L'Alta Garrotxa i la Prehistòria», *Olot Misión*, núm. 1139 (03/03/1978), p. 6.

Gabriel ALCALDE, Ramón BUXÓ, «Experimentació d'emmagatzematge i explotació de *Triticum dicoccum* Sch. a la vall del Llierca (la Garrotxa)», *Cypsela*, 11 (1991), p. 87-94.

Gabriel ALCALDE, Montse BUCH, Joaquim MATEU, Toni PALOMO, Maria SAÑA, Xavier TERRADAS, *La Rodona, un assentament de grups caçadors-recol·lectors en el Pla d'Olot (la Garrotxa)*, Museu Comarcal de la Garrotxa, Olot, 1999.

Gabriel ALCALDE, Maria SAÑA, Carles TORNERO, *Prospecció arqueològica a la Vall d'en Bas, les Preses i Riudaura (la Garrotxa)*, Direcció General del Patrimoni Cultural, 2005.

Gabriel ALCALDE, Lúdia COLOMINAS, Elisabeth LLADÓ, Maria SAÑA, Carles TORNERO, Àlex VALENZUELA, «4.680 anys abans de la nostra era a Codella, primeres experiències pageses a la vall d'en Bas», a Gabriel ALCALDE i Maria SAÑA, *Sis mil anys vivint a la vora dels aiguamolls de la vall d'en Bas*, Centre d'Estudis d'Amics de Besalú i el seu Comtat, Besalú, 2009.

Gabriel ALCALDE, Lúdia COLOMINAS, Enriqueta PONS, Maria SAÑA, Carles TORNERO, «Excavacions arqueològiques al jaciment de la Dou 2010-2011 (Sant Esteve d'en Bas, la Garrotxa)», *Jornades d'arqueologia de les comarques de Girona*, II (2012), p. 71-78.

Gabriel ALCALDE, Ferran BORRELL, Susanna CASELLAS, Mònica OLIVA, Maria SAÑA, Oriol VICENTE, *La Prunera (Sant Joan les Fonts, la Garrotxa), un assentament neolític del IV/III mil·lenni cal BC en el Prepirineu català*, Universitat Autònoma de Barcelona i Ajuntament de Sant Joan les Fonts, Sant Joan les Fonts, 2016.

Àngel BOSCH, Josep TARRÚS, «La cista amb túmul de la Creu de Principi (Alta Garrotxa)», *Vitrina*, 4 (1989), p. 13-19.

Àngel BOSCH, Josep TARRÚS, *La cova sepulcral del Neolític Antic de l'Avellaner (Cogolls, les Planes d'Hostoles, la Garrotxa)*, Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona, Girona, 1990.

Àngel BOSCH, Montse BUCH, Ramon BUXÓ, Jordi CASADEVALL, Joaquim MATEU, Toni PALOMO, Esther TABERNERO, «Ocupació humana i explotació del territori dels primers agricultors-ramaders de l'Alta Garrotxa», *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*, II (1993), p. 45-76.

Àngel BOSCH, Montse BUCH, Ramon BUXÓ, Jordi CASADEVALL, Joaquim MATEU, Toni PALOMO, Esther TABERNERO, «La cova de la Pólvora (Albanyà, Alt Empordà). Ocupació prehistòrica d'una cavitat en el Bassegoda», *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 28 (1995), p. 11-20.

Àngel BOSCH, Montse BUCH, Ramon BUXÓ, Jordi CASADEVALL, Joaquim MATEU, Toni PALOMO, Esther TABERNERO, Jordi CASADEVALL, *El Poblat Neolític de Plansallosa: L'explotació del territori dels primers agricultors-ramaders de l'Alta Garrotxa*, Museu Comarcal de la Garrotxa, Olot, 1998.

Joaquim BOTET I SISÓ, *Geografia General de Catalunya: Província de Gerona*, Establiment editorial d'Albert Martín, Barcelona, (s/d), p. 744.

Francesc BUSQUETS, Marta FÀBREGAS, Montse FREIXE, Eudald VILAS, Rafael DEHESA, «El sector nord del jaciment de la Devesa (Besalú, la Garrotxa): Fases, estratigrafia i materials», *Vitrina*, 9 (1997), p. 17-28.

Jordi CANAL, «A la recerca de la via perduda. Danés i l'estudi i la difusió de la història d'Olot», a Jordi CANAL, Antoni MAYANS, Jordi PUJIULA (ed.), *Joaquim Danés i Torras (1888-1960)*, Editora de Batet, Olot, 1989.

Josep CANAL i Narcís SOLER, *El paleolític a les comarques gironines*, Caixa d'Estalvis Provincial, Girona, 1976.

Pere CASTANYER, Joan FRIGOLA, Joaquim TREMOLEDA, «La vil·la romana de Can Ring (Besalú, la Garrotxa): Estat de la qüestió i perspectives de futur», *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*, 29 (2018), p. 17-34.

Joaquim DANÉS, *Preterit Olotins*, Impremta Aubert, Olot, 1937.

Joaquim DANÉS, *Llibre d'Olot*, Editorial Selecta, Barcelona, 1955.

Joaquim DANÉS, *Història d'Olot (volum III)*, Impremta Aubert, Olot, 1979.

Marta FÀBREGAS, *Memòria tècnica del seguiment arqueològic del moviment de terres en el desdoblament de la carretera N-260, tram Montagut-Olot*, Direcció General del Patrimoni Cultural, 2000.

Marta FÀBREGAS, *Memòria de la intervenció arqueològica a la Via del Capsacosta-Finca de Can Pere Sastre (la Vall de Bianya, la Garrotxa)*, Direcció General del Patrimoni Cultural, 2002.

Cristian FOLCH, Jordi GIBERT, Ramon MARTÍ, «L'Aubert: una explotació agropecuària de l'Alta Edat Mitjana a la Vall d'en Bas (segles VI-X)», *Tribuna d'Arqueologia 2016-2017*, 2019, p. 315-333.

Joan FRIGOLA, *Intervenció arqueològica al carrer de la Font (Besalú, la Garrotxa)*, Direcció General del Patrimoni Cultural, 2009.

Francisco GARCIA ALONSO, «Història de l'arqueologia catalana. Formació i estabilització (1907-1975)», *Tribuna d'Arqueologia*, vol. 2013-2014 (2017), p. 335-393.

Mn. Josep GELABERT, *Guia Ilustrada d'Olot y ses valls: La petita Suïssa catalana*. Octavi Viader Impressor, Sant Feliu de Guíxols, 1908, p. 143.

Jordi GIBERT, Pau MARTÍN, «Les fosses altmedievals del Jaciment de la Serra (la Vall d'en Bas)», *Quaderns de les Assemblees d'Estudis*, 10 (2008), p. 193-211.

Jordi GUÀRDIA i Karin HARZBECHER, *Memòria de la intervenció arqueològica al jaciment de Can Rubió. Estudi i interpretació de diverses mostres procedents del jaciment*, Direcció General del Patrimoni Cultural, 2008.

M. José LLOBERAS, *Plaça dels jueus a Besalú (la Garrotxa)*, Direcció General del Patrimoni Cultural, 2004.

Susana MANZANO, *Intervenció arqueològica a Can Xac (Argelaguer, la Garrotxa)*, Direcció General del Patrimoni Cultural, 2012.

Julià MAROTO, «Estat actual de les recerques sobre la Cova dels Ermitons (Sales de Llierca)», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 26 (1982), p. 3-22.

Julià MAROTO, Isaac RUFÍ, *Memòria d'excavació dels anys 2010-2011 de la Cova dels Ermitons*, Direcció General del Patrimoni Cultural, 2014.

Pau MARTÍN, *La necròpolis d'incineració de Can Barraca (Besalú, la Garrotxa). Resultats preliminars*, *Tribuna d'arqueologia* 2004-2005 (2006).

Pau MARTÍN i Xavier TERRADAS, «Noves excavacions arqueològiques als nivells del Paleolític mitjà antic a la Cova 120», *Quaderns de treball*, 15 (2007), p. 55-66.

Jordi MERINO, *Can Fàbrega*, Direcció General del Patrimoni Cultural, 2007.

Miquel OLIVA, «Tesela Arqueologica», *Revista de Girona*, 14 (1961), p. 77-82.

Lluís PALAHÍ, David VIVÓ, *Memòria d'excavació al Prat de Sant Pere (Plaça dels Claustres)*, Direcció General del Patrimoni Cultural, 1992.

Narcís PUIGDEVALL, «Miquel Oliva, vint anys en el record», *Revista de Girona*, 167 (1994), p. 38-40.

Xavier PUIGVERT, *La muralla medieval d'Olot (la Garrotxa)*, Museu Comarcal de la Garrotxa, Olot, 1998.

Jordi PUJULÀ, «Joaquim Danés i Torras, una història d'Olot», *Revista de Girona*, núm. 128 (1988), p. 63-72.

Narcís SOLER, «El jaciment prehistòric de Coma d'Infern, a Les Encies (les Planes, Girona)» *Cypsela: revista de prehistòria i protohistòria*, 3 (1980), p. 31-65.

Assumpció TOLEDO, «La Cova de les Monges. Un habitacle de l'Edat de Bronze», *Cypsela: revista de prehistòria i protohistòria*, 4 (1980), p. 69-89.

Joaquim VAYREDA I Josep SADERRA, *Breve reseña, de los descubrimientos arqueológicos llevados a cabo por el Centro Artístico de Olot, Olot, 1878*.

ANNEX

Excavació del jaciment de la Bauma del Serrat del Pont (Tortellà).
Fotografia cedida per Maria Saña.

Excavació d'uns troncs cremats a l'interior del fossat del bronze final del jaciment de la Dou (la Vall d'en Bas) l'estiu de 2013. Fotografia cedida per Maria Saña.

Excavació del fossat del bronze final del jaciment de la Dou (la Vall d'en Bas) l'estiu de 2016. Fotografia cedida per Maria Saña.

Excavació del jaciment de Codella (les Preses) l'estiu de 2005. Fotografia cedida per Maria Saña.

Excavació del jaciment de Can Ring (Besalú) el 2019. Fotografia cedida per Joan Frigola.

Excavació del jaciment de Can Ring (Besalú) el 2019. Fotografia cedida per Joan Frigola..

Excavació del jaciment de Falgars (Beuda) el 2010. Fotografia cedida per Joan Frigola.

Excavació de la necròpolis de Can Barraca (Besalú). Fotografia: Pau Martín Machín.

AUTORS

Arnau Brosa i Planella.

(Castellfollit de la Roca, 1999)

És Graduat en Arqueologia per la Universitat Autònoma de Barcelona (2021) i actualment està cursant un màster MSc Archaeological Science a la Universitat de Leiden (Països Baixos). Ha col·laborat en diversos projectes de recerca arqueològica,

històrica i/o etnogràfica amb la Universitat Autònoma de Barcelona, Smithsonian Institute Center for Folklife and Cultural Heritage o el Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i comarca (PEHOC), d'on és membre de la secció d'arqueologia.

Núria Martínez. (Badalona, 1996)

És graduada en Arqueologia per la Universitat Autònoma de Barcelona i màster en Antiguitat i Edat mitjana (UAB). S'ha centrat en l'organització del territori medieval entre els segles X i XII i forma part del grup de recerca Ocorde (Ocupació, orga-

nització i defensa del territori medieval - UAB). És coordinadora del grup de treball de Girona i Catalunya Nord del projecte de Pobles Abandonats (IRMU-UAB). És membre de la Secció d'Arqueologia del PEHOC i del Centre d'Estudis Mierencs.

Biel Soriano Elias. (Terrassa, 1999)

És Graduat en Arqueologia per la Universitat Autònoma de Barcelona. Està especialitat en l'estudi del període prehistòric del bronze final i primer ferro al Nord-est de la península Ibèrica.

Forma part de la secció d'Arqueologia del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca (PEHOC). Actualment, cursa un màster en Arqueologia prehistòrica a la Universitat Autònoma de Barcelona.

Sandra Picart Casals. (Montagut, 1992)

és Graduada en Arqueologia per la Universitat Autònoma de Barcelona (2014) i Màster "Archéologie, sciences pour l'Archéologie, Parcours Quaternaire et Préhistoire" per la Universitat de Perpinyà i el Muséum National d'Histoire Naturelle de París (2018).

És també guia de turisme oficial per la Generalitat de Catalunya i actualment treballa per la gestió, dinamització i difusió del patrimoni cultural a l'AECT País d'Art i d'Història Transfronterer Les Valls Catalanes.

Carlota Masó Giralt. (Granollers, 1993)

És Graduada en Història (2015) per la Universitat de Girona i va cursar el Màster en Recerca en Humanitats a la mateixa universitat (2017). Actualment, gaudeix d'un contracte predoctoral per a la realització de la tesi doctoral, centrada en

l'estudi del castell baix medieval de Cervià de Ter, des d'una perspectiva arqueològica. Vinculada al grup de recerca del Laboratori d'Arqueologia, Història Antiga i Prehistòria de la UdG, ha participat en diversos dels seus projectes.